

به نام خدا

شانزدهمین نشست از سلسله نشست‌های در محضر نور، دوشنبه بیستم اردیبهشت‌ماه، مطابق با بیست‌وهفتمین روز از ماه مبارک رمضان برگزار شد. در این وبینار، دکتر داوود مهدوی‌زادگان، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، با موضوع «اهمیت امانت‌داری و رعایت امانت در روابط فردی و اجتماعی» سخنرانی کرد.

دکتر مهدوی‌زادگان با اشاره به سخنرانی قبلی خود در جلسه هشتم از جلسات محضر نور، بحث خود در باب واژه امانت را یادآور شد و ادامه داد چنانکه پیشتر ذکر شد امانت از واژه امن گرفته شده است که به معنای آرامش و سکینه و اطمینان خاطر است. هنگامی که در حس و حالتی از آرامش قرار می‌گیریم، به این دلیل است که عاملی موجب این حس در ما شده است که می‌توانیم بگوییم آن عامل امانت است. وقتی چیزی را نزد کسی می‌سپاریم با این نگاه می‌سپاریم که این امانت نزد فرد محفوظ است. این چیزی که سپرده شده چون همراه با تولید سکینه و آرامش است، امانت نام دارد. امانت تا این اندازه مهم است که خداوند می‌فرماید امانت را به آسمان‌ها و زمین عرضه داشتیم، اما نپذیرفتند و ابا داشتند از پذیرفتن امانت. آیه ۷۲ سوره احزاب می‌فرماید: *عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ* این انسان است که حاضر شده بار این امانت را بپذیرد. این آیه می‌گوید کار هر موجودی نیست پذیرفتن امانت و این انسان است که می‌تواند بار امانت را حمل کند.

قرآن کریم یک حکم کلی درباره امانت فرموده است و آن اینکه هر وقت صاحب امانت بخواهد امانت‌دار، امانتی را باز گرداند باید به اهلش بازگرداند. در آیه ۵۸ سوره نساء می‌فرماید: *إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا*. در این آیه از «امر» استفاده شده است تا هیچ شک و شبهه‌ای باقی نماند که بازگرداندن امانت به اهلش امر خداست.

سخنران این جلسه از جلسات محضر نور متذکر شد حکم کلی امانت مسائلی نیز دارد و مهمترین مسئله که در ارتباط با امانت مطرح می‌شود مسئله خیانت در امانت است. در سوره انفال آیه ۲۷ می‌فرماید: *يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَخُونُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُوا أَمَانَاتِكُمْ*، ای کسانی که ایمان آورده‌اید خیانت به خدا و رسول نکنید و به امانات هم خیانت نکنید. می‌توان برداشت کرد که مهمترین حکم کلی قرآن در عودت امانت به اهلش است و مهمترین مسئله خیانت نکردن به امانت است. خیانت در امانت دو صورت دارد. اول اینکه امانت را محافظت

نکنیم و تخریب و تخریف کنیم و به شکلی که به ما سپرده شده است نگهداری نکنیم و به صورت معیوب و ناقص و تخریب شده به صاحب آن بازگردانیم. صورت دوم خیانت اینکه امانت را انکار کنیم و امانت را ملک خود بدانیم و خودمان را صاحب آن امانت تلقی کنیم. در قرآن کریم در آیه‌ای که در باب اهمیت امانت بیان شد به اسباب خیانت اشاره شده است. دو چیز موجب خیانت در امانت می‌شود. ... وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّهُكَانَظْلُومًا جَهْلُومًا؛ انسان امانت را تحمل می‌کند، اما دو خصلت دارد؛ ظلوم و جهول است و ممکن است اعمال خود را از روی ظلم و جهل انجام دهد. قرآن کریم می‌فرماید درست است که انسان پذیرفت این امانت را حمل کند، اما به دلیل ظلم‌پیشگی و جهل‌ورزی ممکن است در این امانت در یکی از دو صورت ذکر شده خیانت کند. بنابراین، خیانت در امانت دو اسباب دارد؛ ظلم و جهل.

دکتر مهدوی‌زادگان در ادامه افزود اما امانتی که قرآن کریم بدان اشاره کرده چیست؟ در معنی مصداقی، خداوند تبارک و تعالی چه امانتی به انسان سپرده است؟ در آیات زیادی آمده است که ما امری را به انسان‌ها اعطا کردیم، نه به عنوان اینکه مال خود بدانند، بلکه صرفاً برای آنکه امانت‌دار آن باشد. در چند آیه «اتینا» در ارتباط با امانت آمده است. خداوند در قرآن می‌فرماید به آل ابراهیم سه چیز اعطا کردیم. فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا (آیه ۵۴، سوره نساء). ما به آل ابراهیم کتاب و حکمت و علاوه بر آن (تکرار اتینا از باب تأکید) ملک عظیمی عطا کردیم. این ملک عظیم، حکومت و ولایت و امامت است. آل ابراهیم این توفیق را پیدا کردند که حکومت و ولایت به آنها واگذار شود. در آیه ۱۲۴ سوره بقره آمده است وَ إِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ چون ابراهیم را پروردگارش به کارهایی که او را بدانها امر فرمود بیازمود و وی را به انجام آنها موفق ساخت، گفت: من تو را امام مردم قرار خواهم داد. ابراهیم گفت: آیا از فرزندان من نیز کسی را امام مردم قرار می‌دهی؟ فرمود: امامت، عهد من است، و عهد من به کسانی از فرزندان تو که ظالم‌اند نمی‌رسد. امامت و حکومت به بخشی از ذریه ابراهیم می‌رسد که اهل ایمان و تقوا هستند و کفر نمی‌ورزند و اهل عدالت‌اند. آیا در قرآن کریم خطابی آمده است که این حکومت را باید به اهلش بازگرداند؟ در آیه ۵۹ سوره نساء می‌فرماید يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ. اطاعت از خدا و رسول به این معناست که امانتی که به شما سپردیم که همانا حکومت و ولایت است به اهلش بازگردانید. اهل حکومت و ولایت در اصل خود خداوند است و سپس رسول خدا و بعد از آن صاحبان امر. بنابراین وقتی قرآن از اطاعت خدا و رسول خدا و اولی الامر می‌گوید یعنی ای همه کسانی که حکومت نزد شما به ودیعه گذاشته شده است، امانت را باید به صاحبش بازگردانید.

اما بحث امانت، مختص به حکومت نیست و دایره بحث امانت بسیار وسیع تر است. اما اگر بخواهیم به معنایی کلی تفسیر کنیم مسئله حق و حقوق است. حق برترین امانت است. یعنی بعد از امانت ولایت، مسئله حق و حقوق است. این حقوق را می توان به دو بخش حقوق شخصی و عمومی تقسیم کرد. یکی از برترین امانات بشری همین حقوق است. خیانت در حقوق و ضایع کردن حق و حقوق نوعی خیانت در امانت تلقی می شود، حتی در حوزه شخصی هم اگر خیانت کنیم خیانت در امانت کرده ایم. در مورد حوزه عمومی می توان مسئله مبتلابه روز، یعنی انتخابات را مثال زد. انتخابات از جهتی حقی شخصی و از جهتی عمومی است؛ من شخصاً حق دارم در انتخابات شرکت کنم و یا شرکت نکنم. اما از جنبه عمومی من در جامعه ای زندگی می کنم و از امکانات و خدمات آن جامعه استفاده می کنم، بنابراین جامعه متقابلاً حق دارد از من بخواهد در انتخابات شرکت کنم. حقوق شخص در جامعه امانت است و حقوق عمومی نیز امانت تلقی می شود. حقوق فردی و عمومی به عنوان امانت امر مهمی است که باید در پاسداشت آن نهایت تلاش و همت را داشت. در انتخابات حق شخصی و عمومی خود را به افراد منتخب برای مسئولیت ها واگذار می کنیم؛ این حقوق امانتی نزد منتخب است که سر موعد نیز باید به افراد بازگردد. بنابراین، می توان به مسئله انتخابات از منظر امانت داری نگریست. با این منظر روشن است که باید نهایت دقت را داشت تا حق خود را به فرد یا افراد امین واگذار کنیم. چنانکه ذکر شد در قرآن تأکید شده است عهد خداوند و امانت خداوند در ذریه حضرت ابراهیم به «ظالمین» نمی رسد، ما نیز باید در انتخاب خود حقوق خود را به ظالم نسپاریم، بلکه فرد یا افرادی امین و با تقوا و صادق را برای امانت داری برگزینیم که در گرو منفعت و اغراض شخصی نیستند.

امید است که در این ماه از معارف قرآنی بهره مند شویم.